

Fundador de l'Institut Espanyol de Oceanografia, docent de les ciències naturals, lliurepensador, polític i maçó, Odón de Buen també va ser un gran defensor del darwinisme. Aquesta defensa, i potser un cert tarannà protagonista que molts companys no van tolerar, el van portar a ser el centre d'una disputa històrica a Barcelona. Val la pena repassar breument una biografia que s'estén més enllà d'aquest fet.

Crític i pioner en oceanografia

«El mar és una font inesgotable d'alimentació sana, barata, que imparablement es renova, però fa falta reglamentar-ne sàviament l'explotació, i sense la base dels estudis oceanogràfics no es podrà fer un pas endavant, i es correrà el greu risc d'assecar la font, en lloc d'augmentar-ne el cabal.» Odón de Buen recitava aquestes paraules en la constitució de la Comissió Internacional per a l'Exploració Científica del Mar Mediterrani el 1919. Demostrava, així, el seu paper destacat en l'oceanografia mundial i un punt de vista crític davant el mal ús dels recursos naturals. A vint-i-dos anys, acabat de doctorar en ciències naturals per la Universitat Central de Madrid, ja s'havia posat al capdavant del primer laboratori espanyol de biologia marina instal·lat a la fragata *Blanca*. Quan es va incorporar a la Universitat de Barcelona, on el 1889 va ocupar la Càtedra d'Història Natural, va planificar la creació d'un altre laboratori a Palma de Mallorca, que es va inaugurar el 1908. Aquell mateix any fundava l'Estació Biològica-Marina de Màlaga i exposava, a l'Assemblea General de la Société Zoologique de France —que el va nomenar membre d'honor—, les idees que serien la llavor del futur Institut Espanyol de Oceanografia, fundat finalment el 1914. Amb passió, de Buen va aconseguir

aquestes i d'altres fites en un camp que ell considerava d'una importància vital.

La ciència en viu

L'ensenyament didàctic de les ciències va ser un altre dels punts destacables en la carrera d'aquest científic i docent. La Càtedra a la universitat barcelonina i la relació amb el pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna, el van motivar a organitzar-ne l'ensenyament teòric i pràctic. Així, va publicar tractats de zoologia i geologia, on va deixar clar, i també en altres ocasions, la seva posició davant la rellevància de l'experimentació en viu de la natura, com expressà en el discurs inaugural de l'obertura del curs acadèmic 1909-1910: «Crec que si les nostres càtedres i les nostres escoles es mobilitzessin contínuament, desapareixeria aquest fatal estancament de l'ensenyament.»

Barcelona i l'exili

Abans de jubilar-se, el 1934, Odón de Buen va voler fer l'última classe a la Universitat de Barcelona, tot i que en aquell moment ja era catedràtic de la Central de Madrid. El públic, el formaven exalumnes i catedràtics que volien oferir-li el seu respecte més sincer. Era el sentiment d'una comunitat que quaranta anys abans havia sortit al carrer per defensar la llibertat de

càtedra de què hom el volia privar. Els fets d'aquella polèmica, els va explicar amb detall Josep Arqués (1). Els seus llibres donaven per vàlides les teories de Darwin i el bisbat els va incloure en el llistat de títols prohibits. El rector d'aquell moment, Julián Casaña, va suspendre les classes del doctor De Buen. Així es van encendre les revoltes d'estudiants que van acabar amb encontres violents amb les forces d'ordre públic. Finalment el rector, sense el suport del Govern ni del bisbat, va denunciar De Buen al Consell de la Universitat de Barcelona, el qual es va fer enrere davant les argumentacions del professor. Va ser un cop baix per al doctor Casaña, que va veure com els seus aliats es feien enrere i tornaven al doctor De Buen el seu lloc a la Càtedra. Poc després, De Buen va acceptar una càtedra a la Central de Madrid.

Odón de Buen va estar sempre sota la mirada eclesiàstica i més conservadora. Quan el 1934 va esclatar la guerra, ell es trobava a Mallorca i va ser empresonat. Pressions internacionals van permetre que fos intercanviat per una germana i una filla de Primo de Rivera. Primer França i després Mèxic van ser les ciutats de l'exili. En aquesta última va morir el 1945, als vuitanta-dos anys. |

Per saber-ne més

(1) ARQUÉS, J. (1984). «Els veritables fets sobre la suspensió del científic darwinista Odón de Buen de la seva càtedra de la Universitat de Barcelona el 1895». A: HORMIGÓN, M. [ed.]. *Actas del II Congreso de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias: Jaca, 27 de Septiembre - 1 de Octubre, 1982*. Saragossa: Sociedad Española de Historia de las Ciencias, p. 285-304.